

HARPUT'UN MANEVÎ ŞAHSİYETLERİNDEN BEYZADE EFENDİ

Sezai FIRAT*

a-Giriş

Harput ve çevresi, Hz. Ömer (r.a.) zamanında Araplar tarafından bazı fetih hareketlerine sahne olmuş, müslümanlar Harput ve civarına bir süre hüküm sürmüş ama hakimiyetleri uzun sürmemiştir. Harput, Emevî ve Abbasiler döneminde sınır bölge konumunda olmuştur. Harput, 11. ve 12. yüzyılda Türkmen akınlarının etkisinde olmuş, ilk defa Çubuk Bey sonra da Balak Gazi tarafından fethedilmiştir. Bir müddet Selçukluların hakimiyetine giren Harput, sonra da Osmanlıların hakimiyetine girmiştir.

Harput, Osmanlılar zamanında din ve kültür bakımından önemli bir merkez olmuştur. Osmanlılar zamanında Harput'ta okullar açılmış, bu okullarda din alimleri, askerî ve sanat alanlarında önemli şahsiyetler yetişmiştir.

Harput'ta yetişen ilmî ve tasavvufî şahsiyetlerin son dönemde yoğunlaştığı görülmektedir. Harput coğrafyasında, son dönemde yani 19. yüzyılda otoritenin zayıflaması, doğuda ve batıda savaşların sürmesi ve diğer çeşitli nedenlerden dolayı mutasavvıfların daha çok yetiştiğine şahit oluyoruz.

Harput'ta son dönemde birçok mutasavvıf yetişmiş, mutasavvıfların yetiştirdikleri mürid ve halifelerinin etkisi günümüze kadar sürmüştür. İşte Harput'a değer katan mutasavvıf şahsiyetlerinden biri Beyzade Hacı Ali Rıza Efendi (ö. 1344/1904)'dir.

b- Hayatı

Beyzade Efendi'nin asıl ismi Hacı Ali Rıza Efendi (ö. 1344/1904)'dir. Ona ayrıca Büyük Beyzade Efendi de denilmektedir. Doğum yılı 1225/1810'dur. Harput'ta dünyaya gelmiştir. Babasının adı Hacı Bekir (Hacı Bakır)'dır. Beyzade Efendi aslen Orta Asya kökenli bir ailedendir. Ailesi Orta Asya'dan göç etmiş, değişik mekânları iskân tuttuktan sonra Harput'a yerleşmişlerdir. Dedeleri Özbekistan'dan göç ederek önce Buhara'ya daha sonra Mısır'a gelmişlerdir. Bir müddet burada kaldıktan sonra Mısır'a gelmişlerdir. 1798'de Napolyon'un Mısır'ı işgal etmesinden sonra kendilerine bağlı yaklaşık kırk kadar aile ile birlikte Şam, Halep, Urfa ve oradan da Musul'a gitmişlerdir. Bu guruptan bir kısmı Musul'da kalmayı tercih etmiş, bir kısım da tekrar Türkistan'a dönmek için hazırlık yapmış, diğer bir grup da Bakır Bey'in

* Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi

etrafında öbeklenmiş, Orta Asya'ya gitmeye niyetlenmiş büyük guruptan ayrılarak Harput'a gelmiştir.¹

Beyzade Efendi'nin babası Bakır Bey (Hacı Bekir Bey), kendileri için Harput'a yerleşmeyi uygun görmüştür. Harput'un fiziki özellikleri Bakır Bey'in Harput'a yerleşmesinde etkili olmuştur. Bakır Bey ve kardeşi, Harput'taki Kurşunlu Medresesi'nde bir hücrede beyaz külâh imal ederek ailesinin geçimini karşılamaya çalışmış, bununla beraber ilimle uğraşmayı da ihmal etmemişlerdir.² Yani maişet ile ilmi beraber götürmüşler dünya-ahiret birlikteliğini ihmal etmemişlerdir.

Beyzade Efendi'nin Hacı Mahmut Efendi isminde bir kardeşi vardır. Beyzade Efendi kardeşi Hacı Mahmut Efendi ile birlikte babalarının teşviki ile ilme yönelmişlerdir.³

Beyzade Efendi'nin ilk hanımı Sarını Köyü beylerinden birinin kızı olan Emine Hanım'dır.⁴ Sarını Köyü'nde hanımından kalan oldukça geniş arazileri olmuştur. Ama Beyzade Efendi, bu arazilerle pek fazla ilgilenmemiştir. Beyzade Efendi, ilk hanımı Emine Hanım öldükten sonra ikinci evliliğini Hoş Köyü'nden yapmıştır. İkinci hanımından kalan arazilere de yine bu hanımından olan oğlu Baha Efendi (Bahaeddin Efendi) bakmıştır.⁵

Beyzade Efendi hayatının sonlarına doğru çok arzuladığı hac yolculuğuna oğlu Baha Efendi ile beraber çıkmıştır. Yol boyu yol üzerindeki şehirlerden geçerken fakirlere bolca sadakalar dağıtmıştır. Meşakkatli bir yolculuktan sonra Mekke'ye ulaşmışlardır. Hac farızasını bitirdikten sonra dönüş yolunda Medine'ye gelmiş, Hz. Muhammed (s.a.v)'in Ravza-i Mutahhara'sını ziyaret etmiştir.⁶

¹ İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, Elazığ Kültürünü Tanıtma Vakfı, İstanbul 1959, c. II, s. 110.

² İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, c. II, s. 110.

³ Günerkan Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Alimleri*, ELESKAV, (Elazığ Eğitim, Sanat, Kültür, Araştırma, Tanıtma ve Hizmet Vakfı Yayınları), Elazığ 1998, s. 180.

⁴ İl merkezine 25 km. mesafede bulunan ve bir dönem nahiye merkezi de olan Altıncuşak Köyü'nün eski ismi Sarını'dır. 19. yüzyılda köy birbirinden bir km. uzaklıkta olan bir Müslüman mahallesi ile bir Ermeni mahallesinden oluşmaktaydı. Şu anki köyün güneybatısında ve Sarını Çayı kıyısında, bir tepe üzerinde bulunan Aşağı Mahalle Müslüman yerleşimi olup, Harput Şeriye Sicilleri Kayıtları'na göre burada iki zaviye ve bir de ilkokul bulunduğu bilinmektedir. Aşağı Mahalle 1900'lü yılların başından itibaren yavaş yavaş terk edilir ve Müslüman halk Ermenilerin yaşadığı yere taşınır. Köyün şu anki camisinin girişi kapısı ve taş kemerleri de eski köyden buraya taşınmış ve cami burada yeniden inşa edilmiştir. Köyün Ermeni halkı 1915 yılında tamamen göçmüştür. Arazisinin sulak ve verimli olması yanında, Sarını ağalarının etraftaki birçok köyün de sahibi olmaları nedeniyle bir dönem Kuzova'nın en büyük ve en gelişmiş köylerinden birisi olmuştur. Köy, geçmişte özellikle ağaların yaptırdığı harem ve selamlık kısımlarından oluşan büyük konakları ve pirinci ile ünlüdür. Geniş bilgi için bkz. Abdulhalim Durma, *Evlîyalar Şehri Elazığ*, Yenigün Matbaacılık, Ankara 2011, s. 83-84.

⁵ Abdulhalim Durma, *a.g.e.*, s. 83.

⁶ Günerkan Aydoğmuş, *a.g.e.*, s. 187.

c- Hocaları:

Beyzade Efendi'nin hocaları Şeyhül Ülema diye tanınan Büyük Hacı Ali Efendi (ö.1874/1291)⁷ ve Dağıstanlı Hoca (ö.1865/1282)'dir.⁸ Beyzade Efendi (ö. 1344/1904) iki hocasından zahirî ilimleri tahsil ederken aynı zamanda manevî ilimlere de yönelmiştir. Manevî ilimlere yönelmesinde en önemli etken Dağıstanlı Hoca olmuştur. Dağıstanlı Hoca onu hem zahirî ilimlerde hem de manevî ilimlerde yetiştirmiştir. Dağıstanlı Hoca, Beyzade Efendi'ye icazet veremediği için ölmüştür. Ama Dağıstanlı Hoca, Beyzade Efendi'nin kendi yerine

⁷ Şeyhül Ülema Hacı Ali Efendi, tanınan ismiyle Büyük Hacı Ali Efendi'dir. Büyük Hacı Ali Efendi, Harput'un önde gelen isimlerinden biridir. Babasının adı, Hacı Mahmut Efendi'dir. Doğumu 1784 (h.1198) senesidir. İlk tahsil-i ilim faaliyetini Zahriye Medresesi'nde yapmıştır. Müftü Hacı Yunus Efendi'den icazet almıştır. Daha sonra tedris hayatı önce Malatya'da Müderris Süleyman'dan sonra da Antep'te Mustafa Sağır'den ders almıştır. Sonra İstanbul'a giderek Harputlu Hacı Abdurrahman Efendi'nden dersler almıştır. Büyük Hacı Ali Efendi, adı geçen zatlardan usul-furuğ, tefsir, kütüb-i sitte, meşarık-mesabih, hadis derslerini almıştır. Büyük Hacı Ali Efendi, bu ilmi faaliyetlerinin sonuncu basamağı olan Harputlu Hacı Abdurrahman Efendi'den zahiri ilimleri alırken, uzun zaman seyri sülûk görmüştür. Harputlu Hacı Abdurrahman Efendi, Şazeli tarikatına mensub idi. Büyük Hacı Ali Efendi de Şazeli tarikatının halifelüğünü alarak Harput'a dönmüştür. Büyük Hacı Ali Efendi, zahiri ve batini ilimleri birlikte mezc ettikten sonra Harput'a dönmüştür. Daha sonra Ömeriye Medresesi Müderrisliği'ne tayin edilmiştir. Yüzlerce öğrenci yetiştirmiş ve bir o kadarına da icazet vermiştir. Büyük Hacı Ali Efendi'nin Harput'ta müftülük yaptığı da bilinmektedir. Büyük Hacı Ali Efendi çok sayıda talebe yetiştirmiştir. Büyük Hacı Ali Efendi'nin talebelerinin en önemlileri arasında Dellalzâde Müftü Mehmet Efendi, Beyzade Efendi (Büyük Beyzade Hacı Ali Rıza)'yi sayabiliriz. Büyük Hacı Ali Efendi'nin manevî şahsiyetini özelliğini anlamak için Müftü Kemal Efendi'nin şu sözü anlamlıdır: "Harput'ta zahiri ve batini kutup denilebilen üç alim yetişmiştir: Bunlardan biri Hacı Ali Efendi, ikincisi Dağıstanlı Hacı Mehmet, üçüncüsü ise babam Hacı Abdülhamid Efendi'dir. Bunların kabına varacak başka kimse yoktur." Büyük Hacı Ali Efendi, bir vergi meselesi nedeniyle Konya'ya sürülmüş, az bir zaman sonra affa uğrayarak tekrar Harput'a dönmüştür. Büyük Hacı Ali Efendi, 1874 (h.1291) tarihinde Harput'ta vefat etmiştir. Cenazesine katılan halk, Sarahatun Camisi'nin önündeki meydan, bitişik sokak ve caddelere sığmamıştır. Mezarı kazılırken vasiyeti yerine getirilmiştir. Mezarı Akyol Mezarlığı'ndadır. Diğer Harput evliyası gibi kabir-i şerifi halk tarafından halen de bilinmekte ve ziyaret edilmektedir.

⁸ Dağıstanlı Hoca'nın asıl adı, Dağıstanlı Hacı Hafız Mehmet Efendi'dir. Harput'un ileri gelenlerinden Dağıstanlı Hoca, 1778 yılında Harput'ta doğmuştur. İlk eğitimini Harput'ta tamamlamıştır. Bu zata Dağıstanlı denilmesinin sebebi, dedelerinin Dağıstan Bölgesi'nden göç ederek Harput'a yerleşmiş olmalarından kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Kayseri ulemasından meşhur Sadık Efendi'den ders görmüş ve icazet almıştır. Sonra Mısır'a giderek Mısır ulemasından ders ve eğitim almıştır. Halep'te Haddatzade ismiyle tanınan bir alimden ders almış ve ondan da icazet almıştır. Harput'ta döndüğü zaman evvela Sarahatun Medresesi Müderrisliği'ne tayin edilmiştir. Sonra da Çötelizade Meşhur Saçlı Hanım'ın mütevellisi bulunduğu İbrahim Paşa Medresesi Müderrisliği'ne tayin edilmiştir. Birçok talebe yetiştirmiş, iki defa da icazet vermiştir. İkinci icazet alanlar içerisinde Dellalzade Müftü Mehmet Efendi'nin bulunduğu bilinmektedir. Dağıstanlı ölüm döşeğinde iken Müderrisi bulunduğu İbrahim Paşa Medresesi Müderrisliği'nin Beyzade Hacı Ali Efendi'ye verilmesi hakkında Mütevellî Çötelizade Saçlı Hatun'a vasiyet etmiştir. Dağıstanlı Hoca, 90 yıl yaşadıktan sonra 1865 (h.1282) yılında Harput'ta vefat etmiştir. Mezarı Meteris Mezarlığı'nda yolun solunda ve Beyzade Efendi'nin mezarı civarındaki aile mezarlığındadır. İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, c. II, s. 226.

müdrisliğe getirilmesini İbrahim Paşa Medresesi sahibi Çötelizade Sırma Hatun⁹'a vasiyet etmiştir.¹⁰

Dağıstanlı Hoca öldükten sonra yerine kimin geçeceği konusunda bir takım söylentiler çıkmıştır. Beyzade Efendi, Dağıstanlı Hoca hayatta iken icazet alamadığı için Antep ulemasından Küçük Ali Efendi'den gıyaben bir icazet almıştır. Aldığı icazetle birlikte Dağıstanlı Hoca'nın yerine medresede müdrisliğe başlamıştır.¹¹

Beyzade Efendi, İbrahim Paşa Medresesi'nde birkaç defa icazet verdiği bilinmektedir. Bunlardan birisi 1278/1861 yılında, diğeri de 1312/1894 yılı içinde olmuştur. Uzun yıllar İbrahim Paşa Medresesi'nde bizzat müdrislik yapmıştır. İhtiyarlandığında müdrislik görevini oğlu Müftü Mehmet Nuri Efendi'ye bırakmıştır.¹²

Beyzade Efendi, uzun yıllar Harput'taki Meydan Camii'nde kalabalık bir ilim taliplilerine Hadis-i Erbaîn dersleri okutmuştur.¹³

Beyzade Efendi, Harput'ta Alaca Camii'nde müridlerini irşad etmiştir. Yine aynı camide müridlerini seyr-i sülûke ve itikafa sokmuştur.¹⁴

Beyzade Efendi bu ilmî faaliyetlerinin dışında, 1883 yılında Mamuratü'l-Azîz evkaf komisyonunda görev yapmıştır.¹⁵

⁹ Çöteliler kökleri Türkmenistan olan büyük bir ailenin fertleri olup Harput Beyleri olan Keşşafogulları (Saray Beyleri) tarafından şimdiki Çötelî Köyü mevkiine yerleştirilirler ve bu mevki Çötelî Köyü olarak anılır. Aile fertlerinden; "Vezir" ünvanı ile Çötelizade İbrahim Paşa (1832), Çötelizade İshak Paşa (1832-1833) ve Çötelizade Süleyman Paşa, Diyarbakır İli Eyalet Valiliği yapmışlardır. Çötelizade İbrahim Paşa ve Çötelizade İshak Paşa aynı zamanda Maden-i Hümayun Eminliği görevlerini ifa etmişlerdir. Çötelizade Asım Bey'in torunu, Çötelizade Mustafa Bey'in oğlu olan Çötelizade Asım Bey (1908-1912) İkinci Meşrutîyet'te Elazığ Milletvekilliği yapmıştır. Çötelizade Mehmet Bey Elazığ Belediye Başkanlığı, (1920-1931 arası) yapmıştır. Muhiddin Çötelî Bey Cumhuriyet döneminde üç devre Elazığ Milletvekilliği yapmıştır. Çötelî ailesinin Harput ve Elazığ'ın kurulmasında büyük hizmetleri olmuştur. Geniş bilgi için bkz. Abdulhalim Durma, *a.g.e.*, s. 81.

¹⁰ İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, c. II, s. 111. Dağıstanlı Hoca, ölüm yatağında iken, medresenin müdrisliğinin Beyzade Efendi'ye verilmesini medrese mütevellisi Çötelizadeler'den Sırma Hatun'a şöyle vasiyet etmişti. "Ben yakında öleceğim, ölümünden sonra müdrislik için birçok dedikodular hatta kavgalar olacaktır, sana vasiyet ediyorum, benim yerimi ancak Beyzade Ali Rıza Efendi doldurabilir, müdrisliği ona vereceksin. Şayet başkalarına verecek olursan kıyamet günü seni saçlarından tutup sürüm sürüm süründürürüm" deyince, Sırma Hatun bu sözden son derece heyecan duyarak Dağıstanlı kesin söz vererek vasiyetini yerine getireceğini ifade etmiştir. Ayrıca Rifat, Aras, *Harput Evliyalari*, Gûsbe (Yüksek Lisans Tezi Danışman: Prof. Dr. Abdurrahman Güzel) Ankara 1986, s. 140.

¹¹ Günerkan Aydoğan, *a.g.e.*, s. 180.

¹² İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, c. II, s. 113.

¹³ İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, c. II, s. 112.

¹⁴ Rifat Aras, *a.g.t.*, s. 141.

¹⁵ İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, c. II, s. 112.

Sonuç olarak Beyzade Efendi, ilk önce Harput'ta Şeyhül Ulema Ali Efendi, sonra Dağıstanlı Hoca'dan ilk eğitimini almış, hocalarının vefatından sonra İbrahim Paşa Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

Beyzade Efendi, Harput'ta ilmî faaliyetlerini yürüttüğü yıllarda Urfa'dalı Nakşibendî Şeyhi Mehmet Rehavî Hazretleri (ö.1879/1277) ile tanışmış ve ondan manevî yönden feyz almıştır.¹⁶

d- Manevî Üstadı

Beyzade Efendi'nin şeyhi Urfalı Nakşî Şeyhi Mehmet Rehavî Hazretleri (Hafız Şeyh Muhammed Selim Hartavizade)'dir.

Urfalı Nakşî Şeyhi Mehmet Rehavî'nin asıl bilinen ismi Hafız Şeyh Muhammed Selim Hartavizade'dir. 1785-1879 (1198-1277) yılları arasında Urfa'da yaşamıştır. Şeyh Mehmet Rehavî, Urfa'da Hartavizade diye bilinen ailedendir. Şeyh Hafız Muhammed Selim Hartavizade diğer namıyla Mehmet Rehavî'nin babasının adı Hacı Hüseyin Efendi, annesinin adı ise Hadice'dir. İki evlilik yapmış olup bunlardan on bir çocuğu dünyaya gelmiştir. Yedi yaşında hafız olmuştur. Şeyh Mehmet Rehavî'nin ilk hocası Besnili Hacı İbrahim'dir. Besnili Hacı İbrahim'den hafızlık yapmış ve ondan dini ilimleri tahsil etmiştir. Şeyh Mehmet Rehavî, Mevlana Halidî Bağdadî (ö. 1826/1242)'ye intisap etmiştir. Mevlana Halidî Bağdadî (ö. 1826/1242) nin ikinci halifesidir. Mevlana Halid-i Bağdadî, Muhammed Rehavî'ye "Hafız Muhammedim" diye hitap edermiş. Kendi silsile-i şeriflerinde Hafız Muhammed Rahevî (Rehavî) şeklinde geçmektedir.

Hafız Şeyh Muhammed Selim Hartavizade, Elazığ'da Şeyh Muhammet veya Mehmet Rahevî olarak tanınmıştır. Harput'ta (Elazığ'da) Latif Ağa isminde bir müridi vardı. Gerek nakşî gerek kadirî gerekse diğer tarikatların usûl ve erkânını iyi bilirdi. Yetiştirdiği bilinen halife ve müridanı şunlardır: Ali Rıza Efendi (Beyzade Efendi) (Harput), Latif Ağa (Elazığ-Aksaray), Şeyh Küçük Mehmet Efendi (Adıyaman), Şeyh Hafız (Urfa), Şeyh Ayetullah (Adıyaman). Rivayete göre otuz ile kırk arasında yetiştirdiği halife ve müridi vardır. Bunların içinde sadece Beyzade Efendi halife yetiştirmiştir.

1877-1878 Osmalı-Rus Savaşı'nda (93 Harbi) Urfalı Muhammed Rehavî, Harput'ta Sarahatun Camisi'nde yapılan istişare toplantısına katılmıştır.¹⁷

¹⁶ İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, c. II, s. 111. Mehmet Rehavî Hazretleri, bir zaman Elazığ'ın Aksaray Mahallesi'nde oturan müridi Latif Ağa'nın konağına misafir olmuştu. Beyzade Efendi'nin ününü duymuş, çağırılarak görüşmek istediğini iletmişti. Beyzade Efendi bu durumu şaşkınlıkla karşılamıştı. Sonra konağa gelip Mehmet Rehavî Hazretleri ile uzun bir halvete daldılar. Böylece birbirlerini tanımışlardır. Bir müddet sonra Beyzade Efendi, Urfa'ya bu zatı ziyarete gitti. Beyzade bu ziyaretinde Urfa'da yedi ay kalmıştır. Bu süre içerisinde hep ilmî ve dinî meselelerin mütalaasını yapmışlardır. Bu etkileşimden sonra Mehmet Rehavî Hazretleri Beyzade Efendi'ye inabe vererek Urfa'da onu seyr-i sülûka sokmuştur. Sülûk bitince Beyzade Hazretleri'ne gerekli icazeti verip onu irşadla görevlendirmiştir.

1879 yılında Urfa'da vefat etmiştir. Mezarı Urfa'dadır. Daha sonra mezarı oğlu Hüseyin Paşa'nın yaptırdığı Dabakhane Camii'nin bitişiğindeki bir mezara nakledilmiştir.

e- Şahsiyeti

Beyzade Efendi, hayatını zahirî ve manevî ilimlere vermiştir. İlim ve tasavvuf, hayatının merkezinde olmuş, dünya malıyla hiç ilgilenmemiştir. Hac ziyaretine gittiği sırada Harput'taki tek katlı evini oğlu yıktırarak iki kata çıkarmıştı. Hac ziyareti dönüşünde yeni evini görünce, oldukça üzölmüş, bundan dolayı çocuklarına iki sebepten sitem etmiştir. Birincisi "Beni şimdiden sonra dünyaya mı bağlayacaksınız? İkincisi de "Evimiz, komşuların evinden yüksek oldu, onların yüzüne nasıl bakarım? demiştir.¹⁸

Beyzade Efendi, haramlardan, şüpheli durumlardan sakınmaya önem vermiştir. Yıllarca Harput'ta insanlara Hak yolunu anlatarak onların kurtuluşuna vesile olmuştur.¹⁹

Beyzade Efendi, tasavvufî anlamda yüksek bir takvaya sahipti. Yaşadığı yüzyılda Harput'un en önemli manevî dinamiklerinden biri olmuştur. Hem Nakşî hem Kadirî hem de diğer tarikatların usûl ve erkânını en iyi şekilde bilmekteydi.

Beyzade Efendi, uzun boylu, iri cüsseli, geniş omuzlu bir zattı. Gözleri elâ, sakalı beyaz ve uzun, yüzü çok sevimli ve nuranî idi. Başına beyaz fes giyer, bu beyaz fesin üzerine kışın büyük ve yeşil bir sarık, yazın ise beyaz sarık sarardı. Üzerindeki elbisesi mavi ya da lacivert şalvar, yazın Antep alacasından iki etekli entari yahut limon küfü renginde cübbe idi. Sokağa çıktığı zaman elinde uzun bir asa bulunurdu.²⁰ Resmî günlerde daima siyah renkli cübbe giyerdi. Ayakkabıları Harput'un yerli ustalarınca yapılmış sarı çarık veya sarı mesli papuçtu.²¹

Beyzade Efendi'nin talebeleri, mezun olduktan sonra da onu arar sorar, onunla ilgilenir ve onunla alakayı hiç kesmezlerdi. Helezürlü Yusuf Ağa isminde bir talebesi vardı. Helezürlü Yusuf Ağa, Harput'la köy arasındaki mesafe yedi saatlik yoldan gelir, Beyzade Efendi'yi ziyaret eder, hayır duasını alır, sonra tekrar köyüne dönerdi.²²

Beyzade Efendi, halka karşı son derece mütevazî idi. Ona son derece bir saygı ve ilgi gösterilmesine rağmen o, gösteriş ve ihtişamı asla sevmezdi. Evine

¹⁷ Mehmet Gençkaya, *Şeyh Hartavizade*, Elazığ 2013, s. 13-15; Ayrıca bkz Zekeriya Bican, *Sekizci Şehir İz Bırakanlar*, Ertem Basın Yayım, Ankara 2009, s. 82.

¹⁸ Günerkan Aydoğmuş, *a.g.e.*, s. 183.

¹⁹ Enver Demirpolat, *Türk-İslam Düşünce Tarihinde Harputlu Müellifler*, Ankara 2013, c. I, s. 443.

²⁰ Günerkan Aydoğmuş, *a.g.e.*, s. 183.

²¹ Zekeriya Bican, *a.g.e.*, s. 100.

²² Zekeriya Bican, *a.g.e.*, s. 100.

gidip gelirken bile ara sokakları tercih eder, kimsenin rahatsız olmasını istemezdi. Evine gidiş ve gelişlerinde alsa başını kaldırmazdı.

Beyzade Efendi, az konuşur, az tebessüm ederdi. Söylenenleri dikkatlice dinleyip bir müddet düşündükten sonra cevap ve nasihatlarla bulunurdu.²³ Temizliğe çok dikkat ederdi. İslamiyetin temizlik konusundaki görüşlerini sık sık anlatırdı.²⁴

Beyzade Efendi'nin etki gücü ve Harput'ta manevi etkisi bazı gayri müslimleri rahatsız etmiş ve onu öldürmeye kadar gidecek derecede hedef haline gelmişti.²⁵

Beyzade Efendi, gece ibadetine çok düşkündü. Harput'taki Sara Hatun Camii'ne kırk yıl her gece ortalama saat on ikide gider, sabahlara kadar nafil ibadetle ve zikirle meşgul olurdu.²⁶

Beyzade Efendi, fakir ve kimsesizleri doyurmaya ve onlara her konuda yardımcı olmaya çok önem verirdi. Elinden geldiğince onlara gizli gizli yardım etmiştir. Bir sene Beyzade Efendi biriktiği hac parasını-komşusu yiyecek bulamadığı için-komşusuna vermiş, hacca gitme zamanı geldiğinde de Harput'tan hacca gidecek arkadaşlarına bu yıl hacca gitmekten vaz geçtiğini söylemiştir.²⁷

Beyzade Efendi'nin şahsiyetine ait yine en önemli hususiyetlerden biri Harput'un önemli şahsiyetlerine dair manevî keşiflerinin vuku bulmasıdır. Manevî keşif ile kabrini ortaya çıkardığı kişiler, Uryan Baba (Tesbihli Baba),²⁸ Fethi Ahmet Baba,²⁹ Ankuzu Baba,³⁰ bir diğeri de Mansur Baba'dır.³¹

²³ Hikmet Koray, *Allah'ın Veli Kulları Evliyalar*, Neden Kitap Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 150.

²⁴ Günerkan Aydoğmuş, *a.g.e.*, 183.

²⁵ İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, c. II, s. 112. Beyzade Efendi'nin kişiliği ve manevi etki gücü büyük bir kesim üzerinde hakimiyet sağlamıştı. Bu durum bazı ermenileri rahatsız etmiş ve onu hedef haline getirmişti. Ermeniler bu sebepten dolayı onu öldürmeye karar verdiler. Bunun için silahlı bir Ermeni gurup ona pusu hazırlayarak gecenin kararlığında dar sokakların birinde öldüreceklerdi. Ermeni suikastçılar bakarlar ki o camiden çıktıktan sonra etrafında bir bölük asker onu korumaktadır. Planlarını bir sonraki geceye bırakırlar. İkinci gece de aynı durumla karşılaşılır. Üçüncü gece de aynı şeyi yapmak isterler. Beyzade Efendi, durumu fark eder. Bir gece bu eşkıya gurubu kovalayarak mahallelerine kadar kovalar. Bu şekilde Ermeni suikastçıların planları boşa çıkmış olur. Beyzade Efendi her gece evine yalnız gidip geldiği halde onları başka türlü görmüştür.

²⁶ Günerkan Aydoğmuş, *a.g.e.*, s. 184.

²⁷ İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, c. II, s. 113.

²⁸ Anlatıldığına göre, Harput'un Alaca Mescid Mahallesi'nde bir evde oturan Hacı Ali namındaki zat, bir gece rüyasında üç lüle çeşmenin önünde dururken caddeden bir deveccinin yuları elinde kendine doğru geldiğini, yanına gelince devesini çöktüğünü ve Hacı Ali'yi üzerine bindirerek Üryan Baba'nın bulunduğu yere bıraktığını ve sonra gözden kaybolduğunu görür. Bu rüyanın bir kaç gece aynıyle tekrarlanması, Hacı Ali'yi hayretler içerisinde bıraksa da korkusundan derdini kimseye açamaz. Nihayet bir arefe günü kazma kürekle oğlu Süleyman'ı da yanına alarak Üryan Baba semtindeki aile mezarlığına gider. Harap ve düzeltilmesi gereken

mezarları yaptıktan sonra oğluna, "Evladım! Üç gecedir rüyamda bir deveci beni üç lülenin önünde devesine bindirerek tam şuracığa getirip indiriyor ve gözümün önünde kayboluyor. Gel kazalım bakalım ne çıkacak?", demesi üzerine Süleyman kazmaya sarılır ve bir taraftan kazar, bir taraftan küreği ile toprağı atar. Çukur bir buçuk metre kadar derinleşince, bir delik açılır. Deligi genişletirler. Ortaya bir lahit çıkar. Lahidin içerisinde bütün vaziyette çürümemiş ve bozulmamış bir cesedin bulunduğunu, yanında çok eski devirlere ait bir deste ok olduğunu ve bu okların yalnız ahşap kısımlarının çürümüş, demir kısımlarının ise sapa sağlam kalmış olduğunu görürler. Üzerini muvakkaten örterek şehre dönünce, hadiseyi müftüye ve şehrin ileri gelenlerine haber verirler. Tetkik neticesinde bu zatın mücahit ve aynı zamanda mazannenden (veli olduğu sanılan) bir kimse olduğuna hükmedilerek bir mescid ve bir de sıbyan mektebi yaptırılır. Lahidin içerisindeki zatın hüviyetine ait bir şey bulunamadığı için kendisine "Üryan Baba" denilir. Burası o günden beri de ziyaretgah olur. Abdulhalim Durma, *a. g. e.*, s. 20. Beyzade Hacı Ali Rıza Efendi'nin sonradan manevi keşifleri neticesinde bu zatın Allah'ın sevdiği kullarından İsmail'in torunu, Ömer'in oğlu Hafız Muhammed olduğu ve burada şehid düşmüş olduğu ifade edilmiştir. Beyzade Hacı Ali Rıza Efendi'nin bu açıklamalarından sonra bu keşif, türbenin giriş kapısı üzerine Arapça harflerle yazılıdır. İshak Sunguroğlu hikayeyi şöyle sürdürür. "Bu şehid mezarını gördüğü rüya ile keşfeden Hacı Ali Efendi daha sonra uzun bir müddet Üryan Baba'nın türbedarlığını yapar. Bu türbedarlık babadan oğula intikal ederek evvelâ oğlu Hacı Süleyman vazifelenirilmiş, 1896 (1312.H) tarihinde ölümü üzerine yerine torunu Mehmed Şükrü geçmiştir. Mehmed Şükrü'nün de 1903 (1324.R) tarihinde ölmesiyle bu türbedarlık küçük oğlu Mustafa Lütfi Efendi namında bir arkadaşa geçmiştir. Lütfi Efendi babasının ölümünde üç aylık bir çocuktur. Kendisi çok temiz ve samimi bir hemşehrimiz olup halen yaşamakta ve Elâzığ'da oturmaktadır. Her pazar günü, yaya olarak Harput'a çıkar, Üryan Baba'ya gider, türbe ve etrafının temizliğine bakar, müsterih ve huzur içerisinde gününü bu hoş ve mübarek yerde geçirerek akşama evine döner." Geniş bilgi için bkz. İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, c. I, s. 338.

²⁹ Beyzade Efendi, Fethi Ahmet Baba'nın kabrini ve hüviyetini ihvanı ile vaki olan keşifleri sayesinde ortaya koymuştur. Beyzade Efendi'nin keşfi ile ortaya koyduğu Fethi Ahmet Baba hakkındaki bilgiler şunlardır: "Sen bil ki, Harput kasabası civarında medfun ve Fethi Ahmet namıyla meşhur olan zat, Perevat veya Parbat şehrinde Şeyhü'l-kainat ünvanıyla anılan "Aliyyürremeytan" nin talebelerindendir. Kendisi Belh'te doğmuş, ismi Ahmed, tarikatı Tarikat-ı Hâcegândır. Geniş bilgi için bkz. İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, c. I, s. 327-328.

³⁰ Harput'un fethi sırasında şehid düşmüş ve uzun yıllar bir mağara içinde bozulmadan kalmış olan naaşı, Beyzade Efendi tarafından yaptırılan tekke ve mescidin yanına defnedilmiştir. Geniş bilgi için bkz. Abdulhalim Durma, *a.g.e.*, s. 22-23.

³¹ İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında* adlı eserinde Mansur Baba Türbesi'ni anlatırken Mansur Baba'nın mezarının nasıl ortaya çıktığını şöyle anlatmaktadır: "Vaktiyle caminin önündeki mezarlığa bitişik evlerden birinde "Şahende" namında bir hanım, bir gece rüyasında; Ak sakallı, nurani yüzlü bir ihtiyar evine girmiş ve kendisine hitaben "Üzerime pis sular döküyorsunuz, ya bunları dökmeyiniz veya yerimi değiştiriniz" diye ihtarda bulunmuştur. Rüya bu, kadın buna aldırış etmemiş. İkinci ve üçüncü gece aynı rüya tekrarlanmış. Fakat üçüncü gece Şahende Hanım cevaben: "Ben zavallı bir kadınum, bu işi nasıl yapabilirim" demesi üzerine "Öyleyse Beyzade'ye haber ver" diyerek gözden kaybolmuş. Kadın da rüyasından uyanıp korku ve heyecan içerisinde sabahı bulmuş. Sabah olunca kadın, Beyzade Efendi'nin konağına gitmiş ve hadiseyi Beyzade Efendi'ye anlatınca Beyzade Efendi hemen Hacı Hamit Efendi'ye, Müftü Efendi'ye ve Evkaf dairesine haber göndererek öğle namazını Ulu Cami'de kılmak üzere bunları oraya davet etmiştir. Hacı Hamid Efendi oğulları Hacı Mehmet Said ve Kemal Efendileri yanına alarak Ulu Cami'ye gidip Beyzade ile karşılaşmışlar. Diğer zevat-ı kiram ile birlikte namazdan Evkaf Dairesi odacısı Osman Ağa'nın getirdiği iki ameleye Şahende Hanım'ın gösterdiği mahal kazdırılınca büyük bir lahid meydana çıkmıştır. Lahidin içinde bir erkek, bir kadın, iki de çocuk mezarının bulunduğu görülmüştür. Erkeğin mezarı açılınca, asırlarca evvel gömülmüş olan bir cesedin, dün ölmüş gibi hiçbir tarafının çürümediği tespit edilerek doğrudan doğruya meşihata bildirilmiştir. Geniş bilgi için bkz., İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, c. I, s. 333.

Beyzade Efendi, vatan konusunda gayet duyarlı ve cihad ruhlu bir zattı. Beyzade Efendi, bu özelliğini 1877 yılında başlayan Osmanlı-Rus Savaşı'nda, bilinen ismiyle 93 harbinde göstermiştir.³² Harput halkını konuşmalarıyla heyecana getiren Beyzade Efendi³³ başta kendisi ve oğlu Mehmet Nuri olmak üzere torunu Halit Efendi'yi de gönüllü yazdırarak Ruslar'a karşı savaşmak için Erzurum'a kadar gitmiştir.³⁴ Harput'tan yola çıkan bir gurup gönüllünün at, silah ve diğer ihtiyaçlarını bizzat Beyzade Efendi, kendi parasından karşılamıştır. Gittiği Erzurum cephesinde büyük yararlılıklar göstererek geri dönmüştür.³⁵

³² Osmanlı-Rus savaşları olarak bilinen bu savaş hicri takvime göre 1293 yılına denk düştüğü için son kısmı esas alınarak "93 Harbi" denilmiştir. Osmanlı Devleti yaklaşık son yüzyılda yaptığı askeri, idari ve mali ıslahatlarla düze çıkmayı planlarken, milliyetçilik akımının etkisiyle ülkede sular bir türlü durulmuyordu. Avrupa devletlerinin kıskırtmasıyla 19. yüzyıldan beri artan isyan hareketleri ile Osmanlı Devleti zor dönemler yaşıyordu. Bu durum Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki hâkimiyetini ciddi şekilde tehdit ediyor, Balkanlardaki milletleri isyan ederek ulus devletler kurulması yönünde tahrik ediyordu. Bu arada Osmanlı dış güçlerle mücadele ederken içerde de sıkıntılar bitmek bilmiyordu. 30 Mayıs 1876 yılında bir ihtilalle Sultan Abdülaziz tahttan indirilmişti. Önce V. Murat tahta çıkarılmış, üç ay sonra o da tahttan indirilmişti. Sonra da 31 Ağustos 1876 tarihinde II. Abdülhamit tahta çıkarılmıştı. Ruslar Osmanlıların bu sorunlarla uğraşmasını fırsat bilerek 1877'de Osmanlı Devleti'ne savaş açtılar. Balkan cephesi ve Anadolu cephesi olarak iki cephe açıldı. Balkanlarda Gazi Osman Paşa, Ruslara karşı büyük bir zafer başarı elde etmiştir. Buna benzer bir başarıyı Anadolu cephesinde Gazi Ahmet Muhtar Paşa elde etmiştir. Ayastefanos Antlaşması ile ateşkes yapıldı. Ancak şartları ağır olduğu için Berlin Antlaşması imzalandı. 93 harbi ile Berlin Antlaşması Osmanlı devleti için sonun başlangıcı olmuştur. Geniş bilgi için bkz. www.devletialiyeyi.com/savaslar/93-harbi-1877-1878-osmanli-rus-savasi-1934.html

³³ Rus işgali başladığında haber tüm Anadolu'ya yayılmıştı. Bu haber Harput'ta da büyük yankı bulmuştu. Karlı bir kış günü bir Cuma hutbesinde Beyzade Efendi verdiği hutbe ile halkı Rus işgaline karşı yapılabilecekleri sıralamış, memleketin içine düştüğü durumu çok veciz bir şekilde anlatmıştır. Beyzade Efendi çıkabilecek bir savaşa severek ve isteyerek katılacağını ifade etmiştir. Zekeriya Bican, *a.g.e.*, s. 90.

³⁴ Beyzade Efendi'nin kış aylarından birinde bir Cuma günü verdiği hutbede savaşa hazırlık çağrısında bulunmuştu. Baharın gelişiyile birlikte hazırlıklar yapılmış ve cihad yolculuğa sıra gelmişti. Savaşa gidecekler ve onları uğurlayacak Harput halkı toplanmış, mehter takımı yerini almış, davullar, ziller ve zurna eşliğinde gülbenkler çalmıştır. Sonra mehter takımı susmuş ve hilal şeklinde kenara çekilmişlerdir. Harput uleması ve kurra hafızlar tekbir getirmişlerdir. Tekbir ve salâvatların ardından Sarahatun Camii müezzini Perili Hafız Kur'an-ı Kerim okumuştur. Asker ve siviller yüksek sesle salâvatlar getirmişler ve hafızlar Kur'an-ı Kerim okumuşlardır. Sonra gönüllü askerler sıra ile dizilmiş Harput halkı ile tokalaşıp, birbirlerine sarılmışlar ve helallik almışlardır. Geniş bilgi için bkz. Zekeriya Bican, *a.g.e.*, s. 93-94.

³⁵ Beyzade Efendi ve Harput halkı, Ruslarla yapılan 93 harbinde büyük başarılar göstermişlerdir. Küçükefendigillerden Harput Müftüsü Ragıp Efendi (Sağır Müftü) orada şehit düşmüştür. Beyzade Efendi ve bir avuç gönüllü sağ olarak dönmüşlerdir. Gidenlerin büyük çoğunluğu şehit düşmüştür. Harput'ta savaşa gönüllü katılanlardan sadece on bir kişi sağ kalmıştır. Sağ kalanlar arasında Beyzade Efendi'den başka meşhur şahsiyetlerden biri de Demirci Nuri'dir. Gaziler dönüş yolunda Hüseyinik'te çoşuyla karşılaşmışlardır. Hüseyinik beylerinden Musul Eski Valisi Ali Bey, büyük bir saygıyla Beyzade Efendi'nin elini öpmüş ve o akşam Hüseyinik'te kalmalarını istemiştir. Ertesi gün Harput dar kapıda kadın, çocuk ve gençlerden oluşan büyük bir kalabalık gazileri karşılamışlardır. Yakınlarını görenler sevinmiş, göremeyenler ise ağlamışlardır. Geniş bilgi için bkz. Zekeriya Bican, *a.g.e.*, s. 95-96.

Beyzade Efendi, Harput halkı tarafından çok sevilir, sohbetlerinden istifade etmek için takip edilirdi. İshak Sunguroğlu, Harput Yollarında adlı eserinde Harput Camileri bölümünde Alacalı Camii'ni anlatırken, Alacalı Camii'nde beş vakit ezan okunduğunu, normal vakitlerde cemaatinin çok az olduğunu ancak Cuma günü Beyzade Efendi'nin camii teşrif etmesiyle caminin tıklım tıklım dolduğunu, caminin avlusuna kadar bazen caminin dışındaki taşlığa kadar, cemaatin taştığından bahsetmektedir.³⁶ Beyzade Efendi, Meteris'in başındaki konağından kalkarak, arada üç büyük cami varken Cuma Namazı'nı eda etmek için konağına en uzak bu Alacalı Camii'ne yürüyerek gelirdi. Başındaki beyaz fesi, yeşil sarığı ve ayarklarında mess ve pabucuyla, elinde uzun asasıyla heybetli bir şekilde camiye gelip, namazdan sonra dönüşü ile halk arasında alaka uyandırır. Kasabadaki müritlerinden başka köyler ve bahçelerdeki müritleri de, Alacalı Camii'nde toplanırlardı. Cuma Namazı'nda bizzat minbere çıkar, gayet veciz ve müteessir hutbeler okurdu. Namaz ve duadan sonra da hatm-i haccân yapıldı. Camiin dört duvarı içinde büyük bir halka teşkil eden müritler, diz çökerek sükûn ve huzur içinde başlarını önlerine eğip gizli zikre geçerlerdi. Bu hal yarım saat kadar devam ettikten sonra Beyzade Efendi, mihrabın önündeki yerinden kalkar, her müridin önünde diz çökerek onları manevî murâkabeden geçirir, bu merasim tamamlandıktan sonra makamına otururdu. Sonrasında silsile-i şerif okunur, dua edilir ve duadan sonra cemaat dağılırdı. Bütün bu merasimden sonra el öptürmez, cemaat dağılıncaya kadar yerinde otururdu. En yakınları kendisinin kalkmasını beklerlerdi. Sonra camiden ayrılır ve yine yaya olarak konağına dönerdi.³⁷

Beyzade Efendi, Harput'ta yapmış olduğu önemli bir misyon dikkat çekmektedir. Beyzade Efendi'nin çevrede uydurma şeyhlik yapanları sıkı bir takibe almıştır.³⁸ Bunu kanıtlayan bir olay, Ömer Hüdai Baba ile Beyzade Efendi arasında meydana gelmiştir.

Ömer Hüdai Baba (ö.1902) ile Beyzade Efendi arasında mektuplaşmalar olmuştur. Beyzade Efendi, etrafındaki zevat tarafından Ömer Hüdai Baba isminde bir zatın olduğunu, bu zatın Kadirî usûl ve erkân üzere zikir yaptıklarının bilgisini almıştır. Beyzade Efendi duyduklarının doğru olup olmadığını, Ömer Hüdai Baba'nın dergâhına cevaplandırılmak üzere kırk soruluk bir mektup yazarak göndermiştir. Bu olay Beyzade Efendi'nin o

³⁶ İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, c. I, s. 272.

³⁷ İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, c. I, s. 272-273. İshak Sunguroğlu bu olayı anlattıktan sonra, ramazan aylarında müritlerinden bir kısmının Alacalı Camii'nde sülûke girdiğini ve o günlerde caminin çok şen olduğunu ifade etmektedir. Yine İshak Sunguroğlu, Meydan Camii'nin hususiyetleri konusunda Beyzade Hacı Ali Efendi'nin öğle ve ikindi namazlarını Meydan Camii'nde kıldığını ve ramazanlarda ise müritlerinden bir kısmını bu camide seyr-i sülûke soktuğunu ve bu nedenle caminin kalabalık olduğunu ifade etmektedir. İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, c. I, s. 284.

³⁸ Günerkan Aydoğmuş, *a.g.e.*, s. 183.

yıllarda Harput'ta tasavvufi anlamda bir otorite olduğunun en büyük göstergesidir.³⁹

f- Talebeleri⁴⁰

Beyzade Efendi, çok sayıda talebe yetiştirmiştir. Ömer Naimî Efendi (ö.1882/1299), Hafız Osman Öge (ö.1975/1395), Hacı Muharrem Hilmi Efendi (ö.1951) gibi şahsiyetlerin yetişmesinde çok katkısı olmuştur.

Beyzade Efendi pek çok kişiye icazet vermiştir. İcazet verdiği kişilerden en önemlileri şunlardır:

Hacı Mehmet Nuri, Köse Sefer, Hacı Reşit, Müsevvit Ahmet, Kadızade Sadık, Hekimhan Müftüsü Kozagözzade Mahmut, Gergerizade Hacı Ali, Uzun Eminzade Alay Müftüsü Sait, Abduselamzade Hakkı.⁴¹

³⁹ Yukarıda çok az değinmeye çalıştığımız olay şöyle vuku bulmuştur: Beyzade Efendi'ye Kövenk Köyünde Hacı Ömer Hüdâî Baba isminde bir zatın Kadirilik tarikatı üzere olduğunu ve Kadirî usûl ve erkan üzere tekke açtığını ve bu vesile ile bir kısım insanın Ömer Hüdâî Baba'nın etrafında toplanarak zikir yaptıklarını söylerler. Bu durum üzerine Beyzade Efendi cevaplandırılmak üzere dini konulara dair kırk kadar soruyu yazmış ve Ömer Hüdâî Baba'nın tekkesine yollamıştır. Gönderilen sorular Ömer Hüdâî Baba tekkesinde cevaplandırılarak tekrar Beyzade Efendi'ye gönderilmiştir. Beyzade Efendi, gönderdiği sorulara verilen cevapları yeterli görmemiş olacak ki, bu sefer de şöyle söyleyerek haber göndermiştir: "Önümüzdeki Cuma Sara Hatun Camisi'ne gelsinler. Onların bir devranına gireyim." Hacı Ömer Hüdâî Baba kendisi gelmez ama ihvanlarını Harput'a gönderir. Gelecek olan ihvanı Harput halkı da merak etmektedir. Bir gurub Kadirî ihvan önde tarikat sancağı, arkalarında müritler ve ellerinde de elvaneler, çupaneler ve kudümler vardır. Bu minval üzere Harput halkına bir geçit töreni yaparlar. Sara Hatun Camii'nde Cuma Namazı kılındıktan sonra cami içinde bir zikir töreni sergilenir. Beyzade Efendi bu yapılanları sonuna kadar seyeder. Zikir bittikten sonra Kadirî ihvânın başında gelen Palulu Muhammed Baba'ya Beyzade Efendi şöyle söyler: "Ömer Hüdâî Baba'ya selamımı götürün. Kadiriliği bu minval üzere yürütsün." Geniş bilgi için bkz. Günerkan Aydoğmuş, *a.g.e.*, s. 208-209.

⁴⁰ Beyzade Efendi, zaman zaman ders verdiği öğrencilerini imtihana çeker ve aldığı cevap doğrultusunda onlara diploma verirdi. Bu diploma törenlerine "İcazet Törenleri" denirdi. İcazet törenleri çok ihtişamlı yapıldı. Törenen önce davetiyeler yazılır ve Harput'un ileri gelenlerine ve esnafına dağıtıldı. Merasimler Sarahatun Cami'nde öğle namazının peşinden icra edilirdi. Birinci safta, devrin âlim ve hocaları yer alırdı. Onları esnaf ve zanaat önderleri ile halk takip ederdi. Diploma alacak öğrenciler, arkadaş ve dostları tarafından kollarına gurur ve vakarla girilerek getirilir. Caminin sol tarafındaki yerlerinde oturtulurlardı. Tören en güzel sesli hafızların aşr-ı şerif okumasıyla başlardı. Ardından silsileyi şerif okunurdu. Silsile-i şerifi en güzel okuyanlar arasında Semercizade Hafız Osman Nuri Efendi, eski belediye başkanlarından Yarbay Halil Bey'in babası Hacı İbrahim Lebib Efendi, Süleyman Salim Efendi vardı. Merasim en yaşlı âlimin duası ile son bulurdu. Diploma alan öğrenciler büyüklerin ellerinden öperler, önceden hazırlanan şerbetler misafirlere ikram edilirdi. Akşam olunca da medreseler fenerlerle aydınlatılır, akşam yemekleri kalabalık davetliler eşliğinde yenir ve ilahiler okunurdu. Bu tören de yatısı namazına kadar devam ederdi. Geniş bilgi için bkz. Zekeriya Bican, *a.g.e.*, s. 100.

⁴¹ İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, c. II, s. 113.

g- Halifeleri

Harput'taki Nakşibendî tarikatının en önemli temsilcisi Beyzade Efendi'dir. Beyzade Efendi, vefatından önce Nakşibendî kolunun devamı için kendisinden sonra bazı isimleri yetkili kılmış onlara halifelik vermiştir. Beyzade Efendi'nin halifeleri şunlardır:⁴²

Alışamlı (Alışamlı) Bekir⁴³, Hacı Tevfik Sakallıoğlu⁴⁴, Molla Ragıp⁴⁵, Hacı Baha⁴⁶, Şeyh Mehmet⁴⁷, Hacı İbrahim⁴⁸, Fethi Bey⁴⁹, Ama Mustafa Efendi⁵⁰, Hafız Muhamme Ali Efendi⁵¹, Halit Beyzade Efendi⁵², İncidelen Hoca Efendi⁵³, Keşşaf İbrahim Efendi⁵⁴.⁵⁵

Beyzade Efendi'nin halifeleri kaynaklardan tespit edebildiğimiz kadarıyla bunlardan ibarettir. Bunların dışında başka halifelerinin olması ihtimali vardır. Bilinen halifelerinden sadece Alışamlı Bekir Efendi kanalıyla halifeler günümüze kadar halife gelmiş ve halen de devam etmektedir.⁵⁶

h- Beyzade Efendi'nin Hayatından Bazı Önemli Olaylar ve Menkıbeleri:

Beyzade Efendi'nin Harput'taki itibarı, saygınlığı ve çok sevilmesi Ermenileri rahatsız etmişti. Bu sebeplerden ötürü, Ermeni komitacılar Beyzade Efendi'yi öldürmeye karar verdiler. Bu kararı uygulamak için silahlı dört beş Ermeni, Beyzade Efendi'ye gecenin karanlığında, dar bir sokakta pusu kurarak onu öldürmek istediler. Pusuya yatan komitacılar, Beyzade Efendi'nin camiden çıktıktan sonra etrafında bir bölük askerin onu koruduğunu görmüşlerdir. O

⁴² Rıfat Aras, *a.g.t.*, s. 143.

⁴³ Bu zatın lakabı olan Alımşar, Harput'un merkez köylerinden birinin adıdır. Alımşarlı Bekir'in mezarı Harput'tadır. Beyzade Efendi'nin en önde gelen halifesidir. Alışamlı Bekir Efendi, Elazığ'da dünyaya gelmiştir. 1962 yılında vefat etmiştir. Ahlakî kişiliği üzerinde durmaya değer bir şahsiyettir. Yüzü tebessümle bakan, yüksek sesle konuşmayan, çevresinde çok sevilen bir kişiydi. Hac ibadetini yapmayı çok istemiş, ancak dünya gözüyle bu hasretini dindirememiştir. 1940'lı yıllarda askeri takibata uğramış, sıkıntılı bir dönem yaşamıştır. Geniş bilgi için bkz. Mehmet Gençkaya, *a.g.e.*, s. 108-111.

⁴⁴ Hacı Tevfik Sakallıoğlu, Iğınki (Yıgınki) mahallesinde otururdu. Mezarı aynı mahallededir.

⁴⁵ Molla Ragıp, Harputludur. İrşad vazifesini burada ifa etmiştir. Mezarı Harput'ta Beyzade Efendi'nin yanındadır.

⁴⁶ Beyzade Efendi'nin oğludur. Mezarı babasının hemen yanındadır.

⁴⁷ Elazığ'ın merkez köylerinden olan Germilili'dir. Mezarı Beyzade Efendi'nin yanındadır.

⁴⁸ Hacı İbrahim, Elazığ'ın bir mahallesi olan Kesrik'lidir. Mezarı Beyzade Efendi'nin yanındadır.

⁴⁹ Fethi Bey, Hanköy nahiyesindendir. Burada vefat etmiş ve mezarı da yine aynı yerdedir.

⁵⁰ Hoşlu Mustafa Efendi'dir. Mehmet Gençkaya, *a.g.e.*, s. 107.

⁵¹ Kinederiçli Sefil Hoca Efendi'dir. Mehmet Gençkaya, *a.g.e.*, s. 107.

⁵² Beyzade Efendi'nin torunudur. Mehmet Gençkaya, *a.g.e.*, s. 107.

⁵³ Hafız Mustafa İncidelen Efendi'dir. Mehmet Gençkaya, *a.g.e.*, s. 107.

⁵⁴ Mehmet Gençkaya, *a.g.e.*, s. 107.

⁵⁵ Rıfat Aras, *a.g.t.*, s. 143. Rıfat Aras Beyzade Efendi'nin halifeleri hakkındaki bilgileri Nusret Çakmak'ın kendi el yazma notlarından almıştır. Nusret Çakmak da bu bilgileri, Harput'un meşhur kunduracısı İsmail Efendi'den almıştır.

⁵⁶ Mehmet Gençkaya, *a.g.e.*, s. 107.

gece öldürmekten vaz geçip planlarının bir sonraki geceye ertelerler. İkinci ve üçüncü gece aynı planı uygulamak isteyen komitacılar aynı manzara ile karşılaşır. Bu tekrarlar üzerine Beyzade Efendi, durumu sezmiş ve bir gece bunları önüne katarak mahallelerine kadar kovalamıştır. Komitacılar da böylece bu hain planlarında başarıya ulaşamamışlardır. Gerçekte Beyzade Efendi'nin etrafında bir bölük asker yoktu, o evine tek başına gidip gelmekteydi.⁵⁷

Beyzade Efendi namazlarını genellikle cemaatle ve Sara Hatun Camii'nde kıları. Bu caminin bir anahtarı da Beyzade Efendi'deydi. Sara Hatun Camii'nin müezzini Perili Hafız, her sabah, sabah namazı için camiye geldiğinde, Beyzade Efendi'yi caminin içinde mihrabın önünde namaz kılarken görürdü. Müezzin Perili Hafız, bir gün Beyzade Efendi'den önce camiye gelmeye karar verir. Ezandan bir saat önce camiye gelir. Beyzade Efendi, yine mihrabın önünde görünce "Yarın daha erken geleceğim" diye içinden geçirir. İkinci akşam bu sefer iki saat önce gelir. Ama Beyzade Efendi, yine kendinden önce camide mihrabın önünde namaz kılmaktadır. Bu iki geceden sonra daha erken bir saatte gelmeye karar verir. Bunun üzerine Perili Hafız gece yarısı camiye gelmeye karar verir. Saat on iki gibi, Sara Hatun Camii'ne gelir. Cebinden anahtarı çıkarıp kapıyı açacağı sırada arkasından bir ses: "Dur açma" der. Perili Hafız biraz ürpererek dönüp arkasına bakar. Seslenen Beyzade Efendi'nin kendisidir. Beyzade Efendi, "Hafız, kırk yıldır bu camiye ilk ben açıyorum, bırakmam sen açasın." Bunun üzerine Perili Hafız geri çekilerek camiye Beyzade Efendi'nin açmasına müsaade eder.⁵⁸

Beyzade Efendi, yoksul, fakir ve kimsesizleri gözetir ve kollardı. Beyzade Efendi kendi köyünde elde ettiği mahsulü Harput'ta fakirlere dağıtırdı.⁵⁹ Beyzade Efendi, hac farızasını ifa için para biriktirmeye başlamıştı. Bir akşam hanımı komşularının mutfağından gelen et kokusu almıştı. Hanımı Beyzade

⁵⁷ Günerkan Aydoğmuş, *a.g.e.*, s. 184. Ruslar, Osmanlı aleyhinde büyük propaganda faaliyetlerine girdiler. Bu propaganda faaliyetleri önce Balkanlar'a kadar, sonra da Harput'a kadar sirayet etmiştir. Binlerce Rus ajanı Anadolu'nun değişik şehirlerinde faaliyet göstermeye başladılar. Bilhassa sadık tebaamız Ermeniler üzerinden büyük bir oyunun içine girdiler. Asırlarca rahat ve huzur içinde yaşayan bu toplulukları birbirine düşman haline getirmek istiyorlardı. Yapılan bu yıkıcı ve fesat faaliyetlerine uymak istemeyen Ermenileri de tehdit etmeye başladılar. Ermeni cemaati ileri gelenleri papaz ve keşişlerin büyük çoğunluğu, yapılmak istenilen bu baş kaldırımlara katılmak istemiyorlardı. Hatta karşı çıkıyorlardı. Fakat Rusya'dan gelen komitacılar bu aklı başında Ermenileri bir yolla sindirdiler ve korkuttular. Yıllar yılı müslümanlarla kardeşçe ve birbiri içinde yaşayan, ayaklanmalara karşı çıkan Harput Ermenilerinin direncini kırmak için farklı yollar denediler. Bu yolların birisi de halkı birbirine düşürecek olaylar yaratmaktı. Bu amaçla, Harput'ta büyük ses getirecek bir olay tezgâhlamak istediler. Bunun en iyi yolu ise, Harput'ta müslümanlarca çok sevilip sayılan Beyzade Efendi'ye suikast düzenleyip onu öldürmekti. Böyle bir olayı gerçekleştirebilirlerse müslüman halk da galeyana gelecek ve intikam duygularıyla karşı tarafa saldırabileceklerdi. Böylece birbirleriyle yüzyıllardan beri kardeşçe yaşayan, birbirini sevip sayan iki halkı karşı karşıya getirebileceklerdi. İşte bu amaçla yukarıda anlatılan olay tertiplenmiştir. Zekeriya Bican, *a.g.e.*, s. 89.

⁵⁸ Günerkan Aydoğmuş, *a.g.e.*, s. 184.

⁵⁹ İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, c. I, s. 113.

Efendi'ye "İştahım çok çekti, bir lokma iste" dedi. Beyzade "Hanım yarın olsun, et getireyim pişirirsin." diye cevap verdi. Hanımı ısrarla aynı isteğini devam ettirince Beyzade Efendi komşusunun kapısını çaldı ve durumu komşusuna anlattı. Komşusu biraz mahcubiyet içerisinde "Efendi, kusura bakma bu et size göre değil" dedi. Beyzade Efendi sebebini sordu. Komşusu etin murdar bir et olduğunu fakirlikten dolayı çocuklarını ısrarına dayanamayarak getirip pişirdiklerini söyledi. Bu olup bitene oldukça üzülen Beyzade Efendi, hacca gitmek için biriktirmeye başladığı paranın bir kısmını gizlice komşusuna verdi. Hacca gitme zamanı geldiğinde Harput'tan hacca gidecek olan arkadaşlarına bu yıl hacca gitmekten vazgeçtiğini söyledi.⁶⁰

Beyzade Efendi, hacca gitmeyi çok arzulamıştı. Ama yukarıda anlattığımız olayda olduğu gibi bazı sebeplerden dolayı hac özlemini dindirememişti. Bu olaydan epey bir zaman sonra Beyzade Efendi, hac hazırlıklarına tekrar başlamıştı. Oğlu Bahaddin Efendi'yi ve hac yolculuğunda hizmetlerini görmek için evdeki hizmetçileri Emin Efendi'yi beraberine alarak hac yolculuğuna çıkmıştı. Hac yolunda yapılacak harcamalar için Bahaddin Efendi'yi görevlendirmişti. Yol boyunca geçtikleri şehirlerde fakirlere verecekleri sadaka miktarını Beyzade Efendi tayin ederdi. Yollarına çıkan fakirlere ortalama üç-beş kuruş vererek yollarına devam ederlerdi. Bir gün gencin biri onlardan sadaka istedi. Beyzade Efendi oğlu Bahaddin'e dönerek "Şuna yirmi kuruş ver" dedi. Bahaddin Efendi hiç düşünmeden yirmi kuruşu çıkardı ve o gence verdi. Ama içinden de şunu geçirdi "Yahu bu babamın işlerine de bir türlü akıl erdiremiyorum. Çok yoksul görünen yaşlı kimselere üç kuruş, beş kuruş ver diyor, bu aslan gibi gence yirmi kuruş ver diyor". Bir müddet sonra Beyzade Efendi oğluna dönerek "Sen bu işlere karışma oğlum. Öncekiler parayı kendilerine için istediler. Bu genç adam Hızır (a.s.)'dı. Topladığı paraları fukaraya dağıtacak." dedi. Bahaeddin Efendi, babasının kendi içinden geçenlerden haberdar olduğunu görünce şaşırılmıştı.⁶¹

Beyzade Efendi, Bahaddin Efendi ve Emin Efendi uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra Mekke'ye ulaştılar. Hac vazifesini ifa ettikten sonra dönüş yolunda Medine'de Peygamber Efendimizin (s.a.v.)'in kabri Ravza-i Mutahhara'yı ziyarette niyetlendiler. Beyzade Efendi, önce tek başına kabri-i şerifin kapısına geldi. Kapının önünde nöbetçiler vardı. Normalde ziyaretçiler kabri-i şerifin dışında ziyaretlerini yapıp giderlerdi. Beyzade Efendi kabri-i şerifin kapısının tam karşısında durunca kapı kendiliğinden açılıverirdi. Nöbetçiler bu duruma oldukça şaşırılmışlardı. Beyzade Efendi açılan kapıdan içeri girdi. Kapı tekrar kapandı. Bir süre sonra Beyzade Efendi, yeniden açılan

⁶⁰ İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, c. I, s. 113. Beyzade Efendi, arkadaşlarına cevap olarak Harput'ta fukara birine yardım ettiğini ve hacca sadece parayla gidilmeyeceğini münasip bir şekilde izah etmiştir. Bu olay üzerine o yıl Harput'ta hali vakti yerinde olan herkes fakir ve kimsesizlere bakmaya ve onlarla ilgilenmeye başlamışlardır.

⁶¹ Günerkan Aydoğmuş, *a.g.e.*, s. 186-187.

kapıdan dışarı çıktı. Durumu şaşkınlık içinde seyreden nöbetçiler hiç rastlamadıkları bu olayı Medine'nin Osmanlı Paşası'na bildirdiler.⁶²

Diyarbakır'ın ileri gelenlerinden Mesut Bey, Beyzade Hazretleri'nin ismin duyduğu için onu görmeye gelir. Akşam Beyzade Efendi'nin evinde misafir olarak kalır ve o gece Beyzade Efendi'nin sohbetine katılır. Uzun geçen bu sohbetten sonra Beyzade Efendi misafirini yatırır, kendisi de gece ibadetine çekilir. Bir zaman sonra Mesut Bey uyanır ve bakar ki, Beyzade Efendi namaz kılmaktadır. Mesut Bey tekrar gelir ve yatağına uzanır. Gecenin bir vaktinde yeniden uyanır, tekrar Beyzade Efendi'yi namazda görür. Bu durum birkaç defa tekrarlanınca içinden “Be herif, başın göğe mi değecek?” diye geçirir. Mesut Bey yattığı yerden bunları mırıldanınca bir de bakar ki gökyüzünde yıldızlar görünmektedir. Gözlerine inanamaz. Tekrar bakar, yine yıldızları görür. Oysa evin üzeri kapalıdır. Birden irkilir. Başını yorganın altına sokar. Biraz vakit geçtikten sonra yeniden yorganın altında başını çıkarır ve bakar. Bu sefer gökyüzünü değil, tavanı görür. Bunlardan sonra uykusu iyice kaçmıştır. Beyzade Efendi'nin büyük bir zat olduğunu anlar. İçinden böyle bir zatın oğluna kızını vermeyi düşünür. Sabah olunca durumu Beyzade Efendi'ye açar. Bu olay üzerine Mesut Bey'in kızıyla Bahaddin Efendi evlenirler.⁶³

Beyzade Efendi'nin başından geçen ilginç olaylardan biri de şöyledir: Ulukent'te civardaki insanların yardımıyla geçinen çok fakir bir kişi varmış. Bu kişi vefat ettiğinde civardaki insanlar cenazesini kaldırmaya çalışırken bir de bakarlar ki Beyzade Efendi gelir ve cenazeyi kendisinin kaldıracağını söyler. Böylece Beyzade Efendi mevtayı yıkayıp kefene sarar ve tam tabuta konulacağı sırada, halk arasında “Deli Mustafa” diye bilinen kişi “Tabut boş, tabut boş” diye birkaç kez bağırır. Cemaatin içinden bu olay karşısında şaşkınlık içine düşen bir kişi defin işlemi tamamlandıktan sonra Beyzade Efendi'nin yanına yaklaşır ve Deli Mustafa'nın neden böyle bir şey söylediğini sorar. Bunun

⁶² Günerkan Aydoğmuş, *a.g.e.*, s. 188. Osmanlı Padişahı'nın Medine'de Peygamberimiz Hz. Muhammed'in kabri-i şerifinde meydana gelecek olan olağanüstü ve esrarengiz olayları kendisine bildirmeleri konusunda talimatı olmuştur. Kısa bir zaman sonra orada görevli “müşir” ünvanlı Paşa Beyzade Efendi'yi araştırarak bulur. Evine gelir. Müşir, Beyzade Efendi'den Bahaddin Efendi ve hizmetçisinin dışarı çıkmasını ister. Bahaddin Efendi bu olup bitene bir anlam veremez. Beyzade Efendi, Paşa'ya “Emin Efendi kalsın, o bizdendir.” der ve hizmetçi Emin Efendi'yi odada bırakır. Müşir lakaplı Paşa, içerde Beyzade Efendi ile bir müddet konuşur ve sonrasında da evden ayrılır, gider. Peygamber Efendimizin kabri-i şeriflerinin kapısının açılmış olduğu iki kişiden biri Beyzade Efendi'dir. Aradan yıllar geçtiği halde bu olayın sırrını Bahaddin Efendi öğrenmemiştir. Beyzade Efendi'nin ölümünden bir müddet sonra Emin Efendi, Bahaddin Efendi'yi ziyarete gelir ve şöyle der: “Sana bir şey anlatacağım” Sonra da hac ziyareti dönüşü Medine'de Osmanlı Paşası'nın niçin Beyzade Efendi'yi ziyarete geldiğini anlatır ve şöyle der: “Meğer Medine-i Münevvere'de Peygamberimizin kabri-i şerifinin kapısı kendiliğinden babanıza açılmış. Durumu öğrenen o paşa, babanızı ziyarete geldiğinde bu kapının neden babanıza açıldığını sordu. Beyzade Efendi'de bu soru üzerine dedi ki: “Eğer beni ümmetliğe kabul edersen huzuruna al dedim.” İşte o zaman kabri-i şerifin kapısı açılmış ve Beyzade Efendi içeri girerek bir müddet orada kalmıştır.

⁶³ Günerkan Aydoğmuş, *a.g.e.*, s. 190-191.

üzerine Beyzade Efendi, ölen kişinin takva sahibi biri olduğunu, rüyasına gelen Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in isteği üzerine bu kişinin cenazesine geldiğini, ancak tabuta konulacağı esnada melekler tarafından götürüldüğünü ve Deli Mustafa'nın da bu olayı gördüğünü söyler.⁶⁴

1- Vefatı ve Vasiyeti:

Beyzade Efendi, 1344/1904 yılında Harput'ta vefat etmiştir. Geride Mehmet Nuri ve Bahaddin adında iki erkek çocuk bırakmıştır.

Beyzade Efendi vefat ettikten sonra Harput'ta Meteris Mezarlığı'na defnedilmiştir. Beyzade Efendi vasiyetinde, öldükten sonra mezarının üzerine türbe yapılmamasını istemiş, bu vasiyeti üzerine de vefatından sonra mezarının üzerine türbe yapılmamıştır.⁶⁵ Mezar taşları yeşile boyanmıştır. Mezarlığın çevresi demir çaglarla çevrilerek aile kabristanlığı haline getirilmiştir. Aile mezarlığının iç kısmının tabanına mermer taşlardan oluşan özel bir düzenleme yapılmıştır.

Önceden Harput halkının, halen de Elazığ halkının çok değer verdiği ve manevî bir ışık olarak gördüğü Beyzade Efendi'nin pek çok kerametleri kaynaklarımızda ve halk literatüründe oldukça yaygındır.⁶⁶ Bunların bir kısmını ilgili bölümde anlatmaya çalıştık.

Beyzade Efendi'nin mezarı halk tarafından maddi ve manevi isteklerin vesilesi için ziyaret edilmektedir.⁶⁷ Bununla birlikte halk, dilek ve şifa maksadıyla da Beyzade Efendi'nin kabrini ziyaret etmektedir.⁶⁸

⁶⁴ Abdulhalim Durma, *a.g.e.*, s. 96-97.

⁶⁵ Rıfat Aras, *a.g.t.*, s. 144; İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, c. II, s. 111.

⁶⁶ Beyzade Hazretleri, oğlu Bahaddin Efendi ve yardımcısı Emin Efendi ile beraber uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra Mekke'ye ulaşır, Hac görevini ifa ettikten sonra dönüşte Medine'ye Yüce Peygamberin kabrini ziyarete giderler. Beyzade önce tek başına türbenin kapısına gelir, kapı önünde nöbetçiler vardır. Gelenler Türbenin dışında ziyaretlerini yapıp giderler. Oysa Beyzade Efendi, türbe kapısının tam karşısında durunca kapı kendiliğinde açılır. Nöbetçiler şaşırır. Beyzade Hazretleri açılan kapıdan içeri girer, kapı tekrar kapanır. Bir süre sonra Beyzade Efendi için yeniden açılır. Durumu şaşkınlıkla izleyen nöbetçiler, hiç rastlamadıkları bu olayı oradaki Osmanlı Paşasına bildirirler. Çünkü Paşa burada meydana gelecek olağanüstü olayların kendisine bildirilmesini istemiştir. Günerkan Aydoğmuş, *a.g.e.*, s. 186-187.

⁶⁷ Ziyaretçileri genellikle çocuğu olmayanlar, iş arayanlar, sınıfını geçmek isteyenler ve sınavlarda başarılı olmak isteyen öğrenciler, kaderlerinin açılmasını isteyen bay ve bayanlar mezarlığa ziyarette bulunup dileklerin gerçekleşmesi için dua ve adakta bulunurlar. Niyetlerinin gerçekleşmesi amacıyla ve bu inançla eline aldığı bir makara ipliği sökerek giden bayanlar, dönerken de bu sökülen ipi sararak evine dönerler. Ziyaret esnasında mezarın toprağını yiyen veya bu toprağı suya katarak içenlerin dileklerinin gerçekleşeceğine ve ziyaretçinin ne tür derdi, acısı ve ızdırabı varsa yok olacağına inanılır. Aynı zamanda mezarının üzerine kadınlar tarafından serpilip buğday tanelerini, dillerinin altında saklayan öğrencilerin, ders ve imtihanlarında başarılı olacaklarına dair inançta vardır. Geniş bilgi için bkz. Rıfat Aras, *a.g.t.*, s. 183-184.

⁶⁸ İskender Oymak, "Elazığ Merkez ve Çevresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14:2 (2009), ss. 29-61.

Beyzade Efendi'nin mezarının baş taraftaki taşının iç cephesine Hacı Kerim Efendi⁶⁹'nin bir kitabesi, mezar taşının dış tarafında da Şeyh Osman Bedreddin Efendi'nin (ö.1924) bir kitabesi vardır:

Hacı Kerim Efendi'nin kitabesi:

Ey zair-i zül ihtiram
İhlas ile oku müdam

Üstad-ı kul kutb-ı cihan
Oldu dürûd-i kudsiyan

El hal velidir bimend
Ali Rızayı fazlîmend

Beyzade-i şöretşiar
Ya Rab bicah çar-ı yar

(Veğfir lehû) tarih-i hem
Kıl müstecap ya zülkerem

Adab ile gel ver selam
Veğfir lehû yevmel kıyam

Fahr-i sunuf-ı arıfan
Veğfir lehû yevmel kıyam

Rükn-i tarîk-i yar-ı gar
Veğfir lehû yevmel kıyam

Ağlayarak yazdı kalem
Veğfir lehû yevmel kıyam

Şiirde geçen “Veğfirlehû” ibaresi ebcet hesabına göre 1322/1904 tarihine işaret etmektedir. Bu tarih Beyzade Efendi'nin ölüm tarihi olan 1322/1904 yılına karşılık gelmektedir.⁷⁰

Taşın arkasındaki Şeyh Osman Bedreddin Efendi'nin (ö.1924) kitabesi şöyledir:

Beyzade Hacı Ali Rıza Efendi'nin ruhuna fatiha.

Cenab-ı Riyaz-ı Nakşibendi
Gürûh-ı hâceganın ser bülendi

Ol idi mehbit-i feyz-i hudanın
Füyuzatı per attı şehri, kendi.

⁶⁹ Hacı Kerim Efendi, *Harput Yollarında* adlı kitabın müellifi İshak Sunguroğlu'nun dayısıdır. Harput konusunda son derece bilgili ve alim bir kimseydi. İshak Sunguroğlu, eserini kaleme alırken yazılı olmayan çoğu bilgiyi dayısı Hacı Kerim Efendi'ye dayandırmaktadır.

⁷⁰ Rıfat Aras, *a.g.t.*, s. 145.

Edüp irşad erişirdi hüdaya
Nice dermadeganın derd-i mendi

Zamanın evhadi ol pir-i azam
Cihanın kutbü Beyzade Efendi

Teveccüh eyleyüp hakka sivadan
Hüviyet buldu o samsam-k hindi

Koyup aher fenayı hakka gitti
Maarif mısırının aynıyla kendi.

Hesap et muhlis-i mucamle Bedri
Olur tarih Riyaz-ı Nakşibendi

i- Eserleri

Beyzade Efendi uzun yıllar kalabalık bir topluluğa Meydan Camii'nde Hadis-i Erbain Dersleri okutmuştur. Fıkıh ve akaide dair haşiyeleri ve şerhleri varsa da matbu değildir.⁷¹

j- Tercümeleri

Beyzade Efendi'nin tespit edilebilen eserleri şunlardır:

1-Terceme-i Risale-i Mebde ve Mead: İmam Rabbanî'ye ait olan eser Beyzade Efendi tarafından tercüme edilmiştir. Eser toplam 150 sayfa el yazması halinde olup, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphanesi'nde 00258 numarada kayıtlıdır.

2-Terceme-i Risaleti's-Sülûk li-Mevlana Muhammed Azam el-Ferzendanî: Muhammed Azam'ın Farsça olarak kaleme aldığı Risale-i Cüz'iyye adlı eserinin tercümesidir. İstanbul'da 1276/1859 yılında yazılmış olan eser, toplam 24 sayfa olup genel olarak tasavvuf ile ilgili konular ve cüz'i irade ile alakalıdır. Eser, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi 0123775 ve Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Bölümü'nde 2755 numarada kayıtlıdır.

3-Fıkıh Risalesi: Kaynaklarda ismi geçen bu eser hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılmamıştır. Eser, İslam Hukuku ile alakalıdır.

4-Akaid Risalesi: Kaynaklarda zikredilen eserin nerede olduğu hakkında bir bilgiye ulaşılmamıştır. Eser İslam akaidi ile alakalıdır.

5-Terceme-i Risale-i Validiyye-i Hace-i Ahrar: Hace Ubeydullah-i Ahrar'a (ö.896/1490) ait olan bu eser, Beyzade Efendi tarafından 1276/1859 yılında tercüme edilmiştir.⁷² Eser Süleymaniye Kütüphanesi'nde 2755 numarada kayıtlıdır.

⁷¹ İshak Sunguroğlu, *a.g.e.*, c. II, s. 112. Enver Demirpolat, *a.g.e.*, c. I, s. 445.

⁷² Ahmed Cahid Haksever, *15. Yüzyıl Bir Türk Sufisi-Yakub-u Çerhi*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Danışman: Ethme Cebecioğlu), Ankara 2005, (Doktora Tezi), s. 86.

6-Risale-i Validiyye li-Hace-i Abdullah Ahrar: Süleymaniye Kütüphanesi'nde Yazma Bağışlar kısmında 7160 numarada kayıtlıdır. (Bu eserin 5 nolu eserle aynı olma ihtimali muhtemeldir.)⁷³

7-Terceme-i Farisiyye fi Tefsiri'l-Hakiyye: Beyzade Efendi'nin bu eserinin içeriği Kur'an tefsiriyle alakalıdır. Ancak bu eserin nerede olduğu hakkında bilgi tespit edilememiştir.⁷⁴

8-Tasavvufi Tabirler Hakkındaki Risalenin Tercümesi: Şeyh İlyas'a ait olan eser, Beyzade Efendi tarafından 1276/1859 yılında Arapça'ya tercüme edilmiştir. Bu risale Süleymaniye Kütüphanesi'nde 2755 numarada kayıtlıdır.

9-Tertib-i Süluk-u Nakşibendiyye Risalesi Tercümesi: Ziyaeddin Halid Bağdadi'ye ait olan eser Beyzade Efendi tarafından 1276/1859 yılında Osmanlıca'ya tercüme edilmiştir. Tasavvufiye alakalı olan eser 10 yaprak olup Süleymaniye Kütüphanesi'nde 2755 numarada kayıtlıdır.

10-Risale-i Rabbani-i Hevaran li-Hace Abdullah Ahrar: Bu eser, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar kısmında 7150 demirbaş numarada kayıtlıdır. (5. ve 6. sırada yazılan eserler ile aynı olma ihtimali yüksektir.)⁷⁵

11-Hayriye: Nabi Yusuf b. Adullah Ruhavî'ye (ö.1124/1712) ait olan eseri Beyzade Efendi, istinsah etmiştir. Eser, Ankara Milli Kütüphane'de bulunmaktadır.

12-Şerh-i Mülteka: Bu eser matbu değildir.⁷⁶

KAYNAKÇA

ARAS, Rıfat, *Harput Evliyalari*, GÜSBE (Yüksek Lisans Tezi Danışman: Prof.Dr. Abdurrahman GÜZEL) Ankara 1986.

AYDOĞMUŞ, Günerkan, *Harput Kültüründe Din Alimleri*, ELESKAV, (Elazığ Eğitim, Sanat, Kültür, Araştırma, Tanıtma ve Hizmet Vakfı Yayınları), Elazığ 1998.

BİCAN, Zekeriya, *Sekizci Şehir İz Birakanlar*, Ertem Basın Yayım, Ankara 2009.

DEMİRPOLAT, Enver, *Türk-İslam Düşünce Tarihinde Harputlu Müellifler*, Ankara 2013.

DURMA, Abdulhalim, *Evliyalar Şehri Elazığ*, Yenigün Matbaacılık, Ankara 2011.

HAKSEVER, Ahmed Cahid, *15. Yüzyıl Bir Türk Sufisi-Yakub-u Çerhi*, (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Danışman: Ethme Cebecioğlu), Ankara 2005.

KORAY, Hikmet, *Allah'ın Veli Kulları Evliyalar*, Neden Kitap Yayıncılık, İstanbul 2013.

⁷³ Enver Demirpolat, *a.g.e.*, c. I, s. 445.

⁷⁴ Enver Demirpolat, *a.g.e.*, c. I, s. 445.

⁷⁵ Enver Demirpolat, *a.g.e.*, c. I, s. 445.

⁷⁶ Enver Demirpolat, *a.g.e.*, c. I, s. 446.

OYMAK, İskender, “Elazığ Merkez ve Çevresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14:2 (2009).

SUNGUROĞLU, İshak, *Harput Yollarında*, Elazığ Kültürünü Tanıtma Vakfı, İstanbul 1959.

www.devletialiyeyi.com/savaslar/93-harbi-1877-1878-osmanli-rus-savasi-1934.html. 11.04.2015.